

'KO IMA UŠTO, LAKO SE OBLEĆE

Etno bojanka za velike i MALE

INTERPRETACIJSKI
CENTAR BAŠTINE
BANOVINE

Slavica Crnković i Vlado Crnković, članovi KUU "Viduševac"

Narodne nošnje pojavljuju se krajem 15. stoljeća i imaju svoje korijene u ruralnim, seoskim područjima. Stoga je i izraz 'narodna nošnja' drugo ime za tradicijsku i povijesnu odjeću neke regije, države ili skupine. Hrvatske narodne nošnje dio su našeg bogatog nacionalnog identiteta i dijelimo ih na one kontinentalne (panonske), planinsko-priobalne (dinarske) i priobalne (jadranske). Volimo ih i cijenimo jer su dio naše materijalne baštine, a zajedno uz folklor blisko su povezane s načinom života ljudi u našim krajevima i služe kao ogledalo društvenih i kulturnih posebnosti podneblja i područja gdje živimo. One su i djela primije-njene umjetnosti i likovnosti; pokazuju razne povijesne utjecaje kojima smo (bili) izloženi.

Zahvalne su kao predmeti interpretacije i međusobno se razlikuju tako da vješto oko samim pogledom na jednu nošnju može znati iz kojeg kraja ljudi koji ih nose dolaze. I ne daju nam informaciju samo o regionalnoj pripadnosti već ponekad i čak iz kojeg točno sela čovjek dolazi (razlika može biti toliko minimalna da podrazumijeva jedan izvezeni cvijet više ili manje – ili izostanak cvijeta!). Otkriva kojeg su gospodarskog sloja i socijalnog statusa u zajednici ljudi koji ih nose, daju vam (ili uskraćuju) dozvolu da lijepu djevojku pozovete u kino (otkrivaju bračno stanje), sudjeluju u prikazu žalosti kada nam draga osoba premine te ukazuju na vrstu događanja gdje se nalaze (vjenčanje, sveta misa i ostali vjerski događaji, večera, obična nedjelja, festival ili tradicijska priredba). Dije se u nošnje za radne dane – bijelo linje i svečane nošnje – gizdavo linje. Kako ih ljudi danas ne nose u svakodnevnim prilikama, smotre folkloru doprinose tomu da su one i dalje prepoznatljivije, cijenjene i korištene te nas sve podsjećaju i uče o vrijednostima i ljepotama naših ljudi i krajeva.

Ovom publikacijom željeli smo vam dočarati i prikazati bogatstvo, ljepotu i tradiciju narodnih nošnji viduševačkog kraja. Inspiraciju smo pronašli u „viduševačkoj enciklopediji“, knjizi „Selo i župa Viduševac“ autorice Katicice Gašljević-Tomić čiji je doprinos očuvanju baštine svoga kraja neupitan i neprocjenjiv. Iz poglavlja «Tradicijska kultura i narodna baština viduševačkog kraja» preuzeli smo sve o dijelovima narodnih nošnji koje u bojanici prikazujemo. Motivi za bojanje odabrani su prema dijelovima nošnji koji se vezu, a ostale dijelove spominjemo kako bi se upoznali s njima. Sam naslov «'ko ima u što, lako se obleće» jedna je od uzrečica viduševačkog kraja! Uz neke dijelove tekstova pronaći ćete i stihove pjesama koje KUU «Viduševac» s ponosom pjeva prilikom brojnih smotri i susreta na kojima nastupaju. Katičina knjiga doista je neiscrpan izvor znanja i informacija!

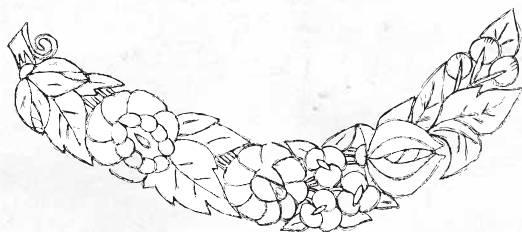
Kulturno umjetnička udruga „Viduševac“ iz Gornjeg Viduševca ustupila nam je papire koje smo digitalizirali te iz njih vam prikazujemo motive s njihovih prekrasnih nošnji te se nadamo kako ćete crno-bijelim obrisima podariti novi život bojajući ih. Ujedno, pružamo informaciju kojem dijelu nošnje motiv pripada te u kojim prilikama se nosi.

Posebno dirljivu vrijednost ovoj bojanici daje i činjenica kako su tijekom Domovinskog rata Vidušljani ostali bez svega što čini njihov identitet i baštinu, uključujući i fundus narodnih nošnji. Nošnje koje danas gledamo na njima su rezultat teškog ali hvalevrijednog poteza ponovne izrade nošnji i svih njenih dijelova kao neprocjenjivog bogatstva “malog sela na brdašcu kojeg nose u srdašcu”.

Povezali smo se i s KUD-om «Novo Čiče» koje nam je ljubazno ustupili fotografije obrade lana. Oni su, njegujući svoju baštinu, snimili film «Od lana haljina tkana» koji na predivan način prikazuje koliko je dugotrajan proces od sijanja sjemena biljke lana do izrade tih naših prekrasnih komada odjeće. Film je ujedno i svjedočanstvo kako se nekada u seoskim zajednicama sve zajedno radilo, pjevalo, veselilo...

Nositi narodnu nošnju poseban je osjećaj, teško ga je verbalizirati, ispunjava ponosom, radošću, divlje-njem, zahvalnošću na onome što jesmo i odakle dolazimo. Čuvajmo ih jer čuvajući naše tradicije i baštinu čuvamo i sami sebe. Interpretacijski centar baštine Banovine osnovan je s ciljem očuvanja i promocije bogate baštine Banovinske regije. Sisačko-moslavačka županija prepoznala je nedostatak ustanove u kulturi koja će činiti upravo to. Ova publikacija jedan je mali, ali čvrsti korak u tom nastojanju. Namijenjena je prvenstveno djeci, no bit ćemo presretni ako se i koje «veliko dijete» odluči uzeti bojnice u ruke i oživjeti rubaču, zastor, švabicu, paculjicu, tkanicu ili crveno-bijelo-plavu trakicu na škraku!

Martina Mladenović, dipl.nov./dipl.muz.
Interpretacijski centar baštine Banovine

Do početka 20. st. stanovnici Banovine, pa tako i mještani sela Gornji Viduševac u neposrednoj blizini grada Glina, nosili su odjeću izrađenu od domaćeg platna. Muškarci koji su odlazili u Sjedinjene Američke Države pokrenuli su trend nošenja industrijske robe i tako u drugi plan stavili domaće proizvode.

LIJEPO LI JE NAŠE SELO

Lijepo li je naše selo, njemu para nema.
U njemu su kuće male, ko golubi poljem pale.
Marljivo je naše selo, njemu para nema.
U njemu se marno radi, ore, kopa, sije, sadi.
Veselo je naše selo, njemu para nema.
U njemu se kolo kreće, tambure i pjesme ječe.
Viduševac naše selo, njemu para nema.
U njemu se živi sretno, marno radno i poletno!

LAN (lat. *Linum usitatissimum*)

Tkanina za narodne nošnje izrađuje se od biljke lan. Dug je i težak bio posao dok se čovek obleće: lan je trebalo posejati, čupati, riljati, namakati, vaditi, prestirati, prebirati, tući, trti, mikati, presti, mavati na rašek, beliti, vijati, snovati, napeljivati, tkati, krojiti, šivati i tek onda obleći.

Sjetva

Berba

Skidanje sjemena

Namakanje

Sušenje

Rad je lakši uz pjesmu

ŽENSKA NOŠNJA

GAĆE se uglavnom nisu nosile dok su se POTKOŠULJE šivale od finijeg platna i imale su naramenice.

PODRUBAČKA

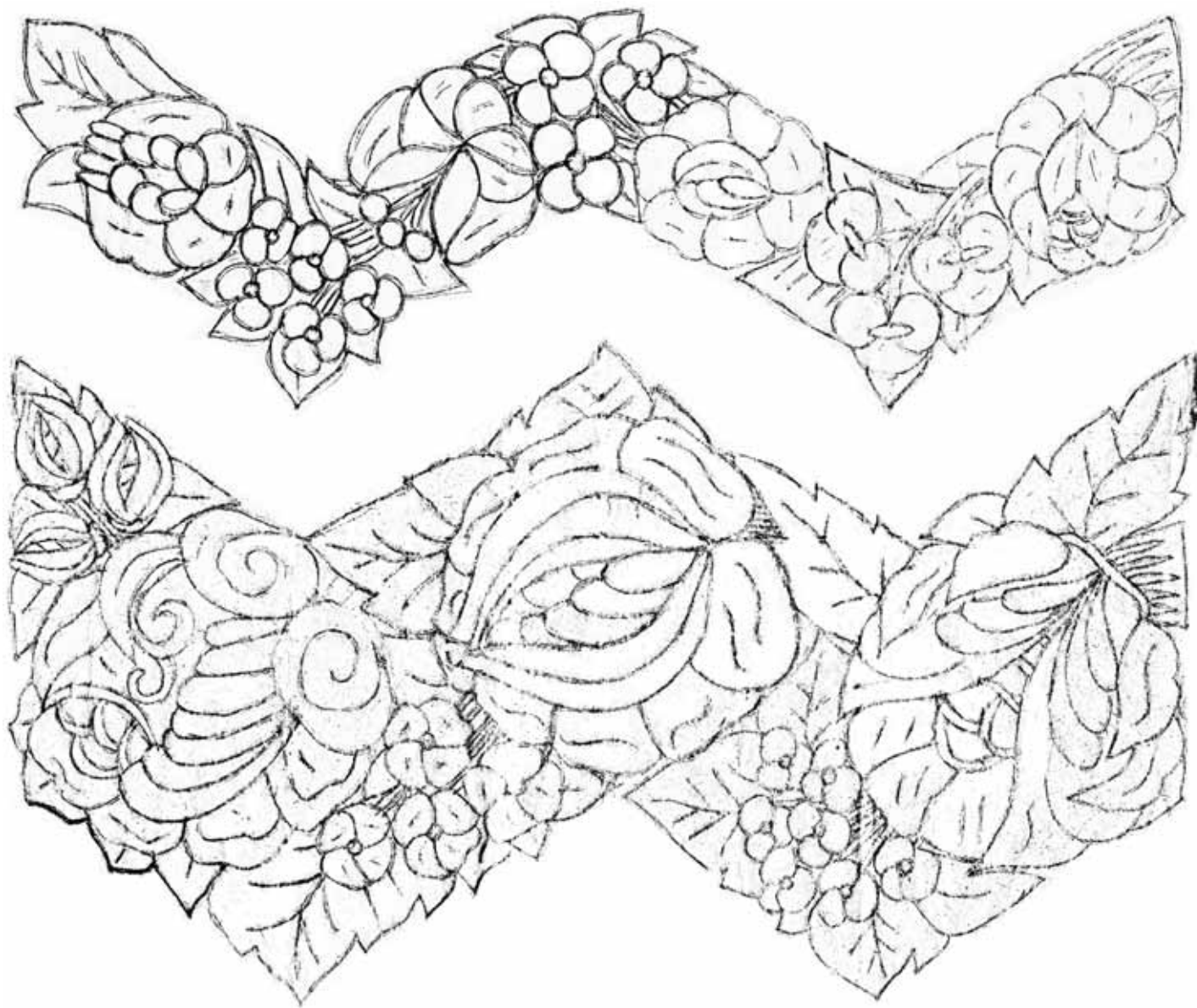
Mala – izrađivala se od 1,5 metra/3 pole platna (1 pola = 0,5 m), nije imala ukrasa jer se oblačila do tijela.

Velika – 3-4 pole čistog bijelog platna, mogla je imati kragu (volan) od šifona, a oblači se preko male podrubačke.

RUBAČA

U struku nabrana, 4-5 pole platna, iznad ruba može biti štikana ili našivana, tvezana ili napravljena za ukras. Nosila se svaki dan prisukana (podignuta) uz kukove i mogla je biti od prostijeg platna, a oblači se preko velike podrubačke i veže tkanicom oko pasa.

ZASTOR

Bogato našivan, napravljan, štikan, tvezan ili šupljikan sastoji se od 2 pole platna i po donjim rubovima te sa strane ukrašen širokim špicama. Veže se naprijed po rubači.

ŠVABICA

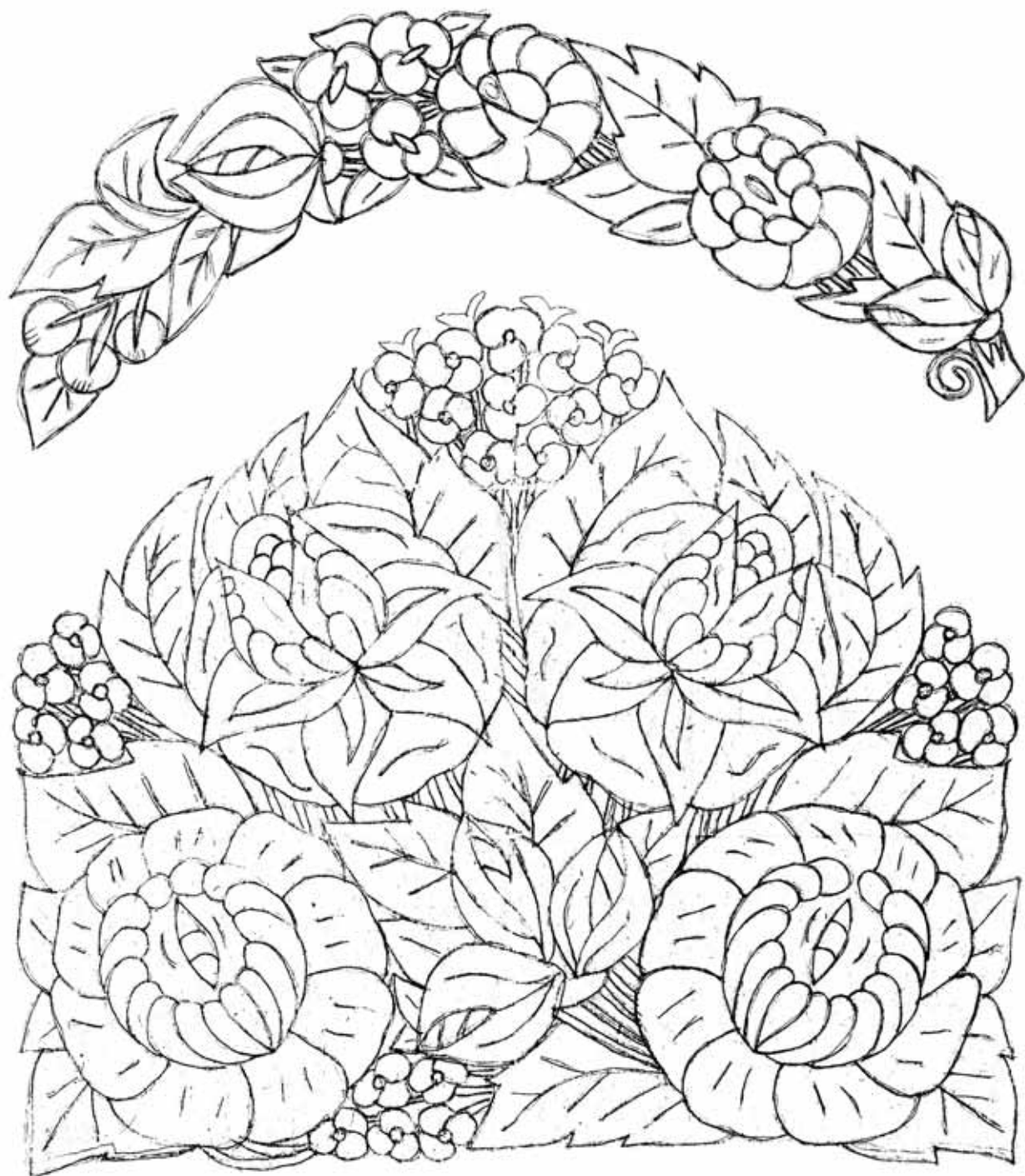
Bluza sa širokim rukavima koji mogu biti našivani, štikani ili napravljeni do ramena na jednoj poli platna. Na prsima ima okomita tri reda našivana ili štikana na platnu i prišivena, a između nabrane žabice.

RUKAV NA ŠVABICI

PACULJICA, FANJEK I FUNTEK

Dio nošnje koji daje do znanja kako je žena udana. Čine ju dva dijela: našivano dence i flizer koji se zajedno prišivaju na crveno ili zeleno platno. Štikane špice nalaze se okolo i naprijed, u svatovima i svečanim prilikama su se nosile dignute, a svakodnevno (ili u žalosti) poklopljene uz glavu.

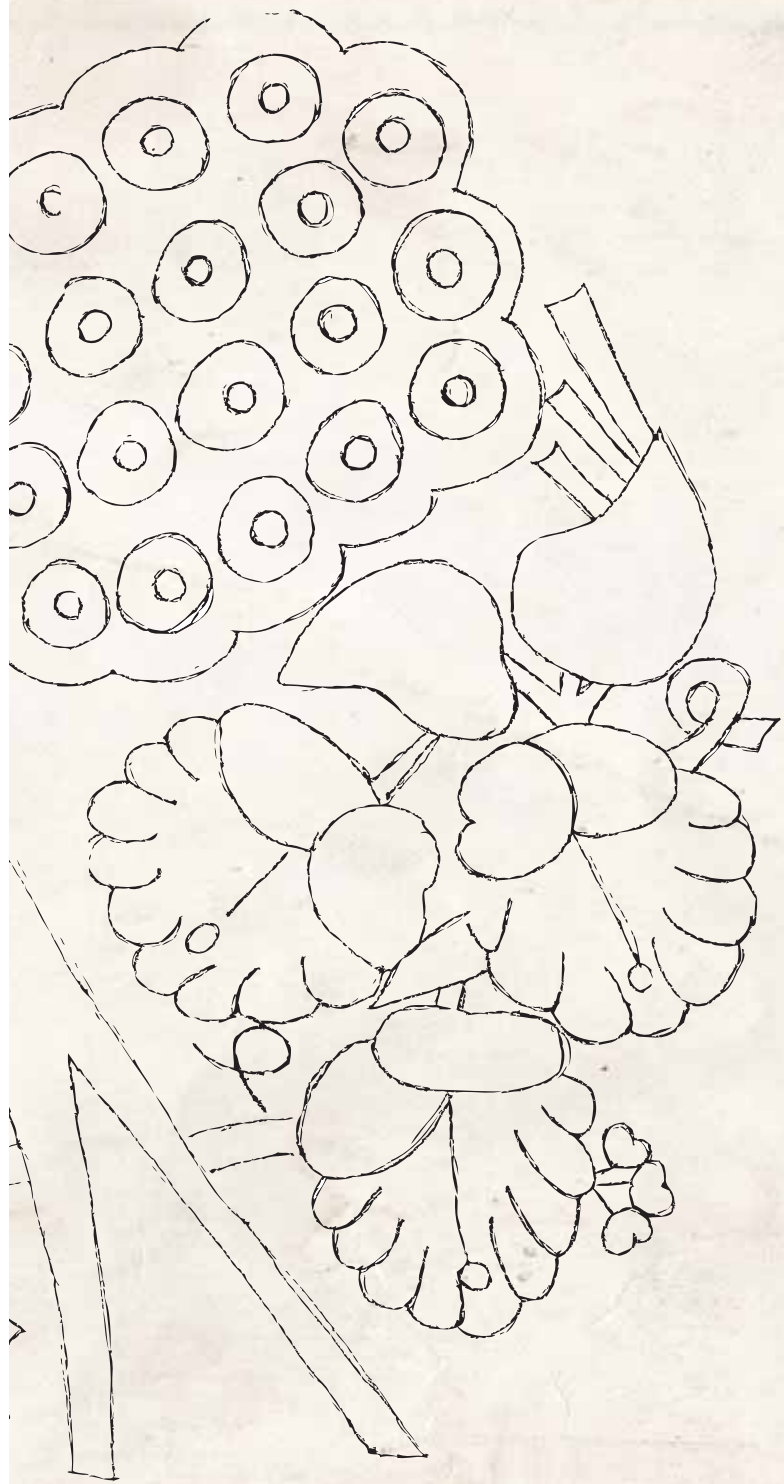
Kosa je bila skupljena u fanjek preko kojeg se vezao rubac. Način češljanja kad se kosa splete u kike, splete u krug i zakopča šnalama naziva se funtek. Mlađe i neudane cure su nosile kike, dok su gospođe skupljale kike u fanjek i rugale se curama da «Do kad ćeš kike plesti?». Postoji i izreka da je cura «tak lepo počesljana da bi se muva razdrapila na lasima da sedne», a odnosila se na način češljanja s razdjeljkom po sredini i spletenim kikama na čijim su krajevima bile crvene mašne ili šareni kitnjaki te bi se kosa onda zagladila vodom (i time postala «opasna» za muhe).

Prekrivač za krevet

PEĆA, RUPCI, TKANICA, POJAS

Peća – veliki rubec (marama) po krajevima ukrašen špicama. Nosila se preko glave nakon vjenčanja, nakon poroda, kod ženinog prvog dolaska u crkvu. Kopčala se na prsima, nije se vezala. Pojas se vezao oko pasa.

ĆURAK, REKLJEC, BENKA

Ćurak je strukirana jakna, nosi se zimi, načinjen od crnog ili smeđeg pliša ili samta te po donjem rubu može biti ukrašen i umjetnim krznom.

Rekljec je proljetni kaputić od tanjeg samta u svim bojama.

Benka je kaputić sličan ćurku načinjen od prostijeg crnog materijala i obično su ga nosile starije žene. Opjevan je i u pjesmi «Dragi dragoj benku kupi» iz koje ispisujemo nekoliko stihova!

Ćurak

DRAGI DRAGOJ BENKU KUPI

Dragi dragoj benku kupi, a moj meni neće
Cin cin, cinder linder, čuj garava moja, a moj meni neće.
Odnelo ga sto vragova, zašto sam njegova?

...

Ćurak

UKRASI: KRUNE, DUKATI, STRUKE, PREVEZALJEK

Dukati, strune i krune žene nose oko vrata.
Prevezaljek je široka traka svezana odostraga.

MOTIVI kojima su se ukrašavale narodne nošnje su cvijetni. Na ukrasnim plahtama, sto-lnjacima, ručnicima, pokrivačima za krevet (kao što je naš paun na sredini bojanke) mogu se naći ptice raskošnog repa, anđeli i slični lijepi detalji. Nošnje su se razlikovale i po tome jesu li za svakodnevno nošenje (belo linje) ili za svečane prilike (gizdavo, crljeno linje). Belo linje nosilo se u korizmi, u adventu, na Tijelovo i u žalosti; gizdavo linje nedjeljom i u svečanim prilikama, a ono najbolje se čuvalo za Uskrs i za Duhove. Obuća je podrazumijevala cipele i opanjke, a zimi su se plele vunene čarape/čarapci te su se noge zamatale u obujke koji su učvršćivani remenima na opanjkima.

MUŠKA NOŠNJA

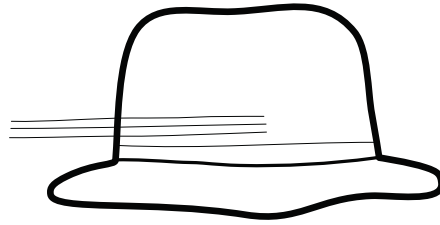
Muškarci su bili odjeveni mnogo skromnije. Nosili su gaće (1), hlače (2), rubaču (3) i lajbek (4), na glavi škrlak (5), a na nogama čarapce (6), opanjke (7) i čizme (8). U hladnijim vremenima su ih grijali kratki kaputi šivani od grubog sukna u crnoj ili žutoj boji.

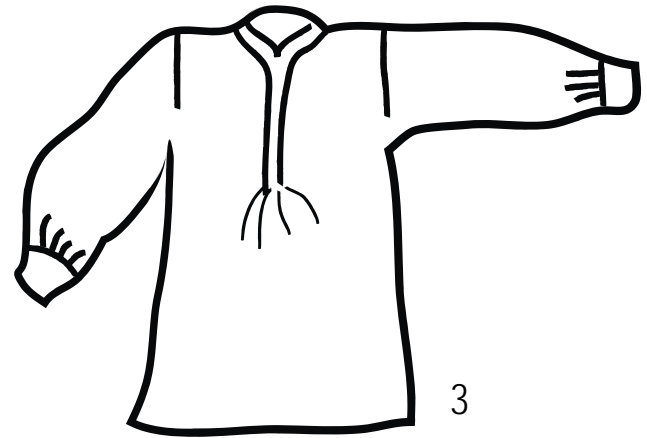
Vlado Crnković, član KUD "Viduševac"

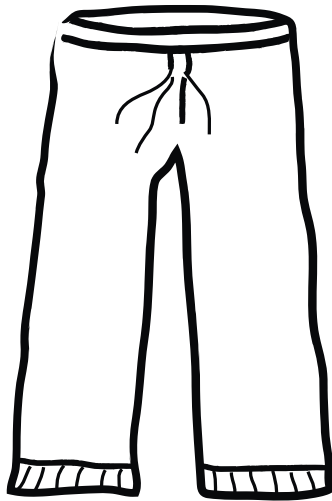
4

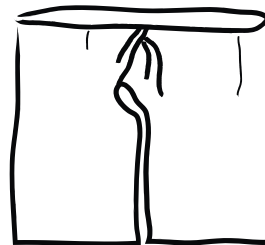
5

3

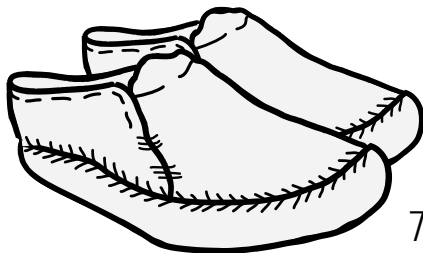
2

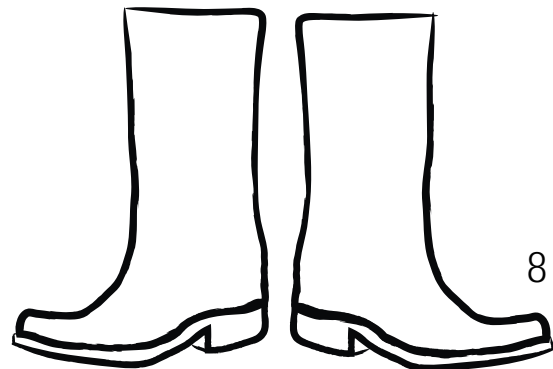
1

6

7

8

TEHNIKE UKRAŠAVANJA

Djevojčice su vrlo rano učile tehnike ukrašavanja te su ih usavršavale cijeli život. Stoga je i danas važno učiti se tehnikama i preuzimati znanje od starijih žena kako ovako dragocjen posao ne bi pao u zaborav.

NAŠIVANJE – vezenje iglom, svilom ili koncem-bijelim ili u boji po ispisanom uzorku.

ŠTIKANJE – obrublјivanje bijelim svilenim koncem na šivaćoj mašini po ispisanom uzorku. Višak platna se izrezivao.

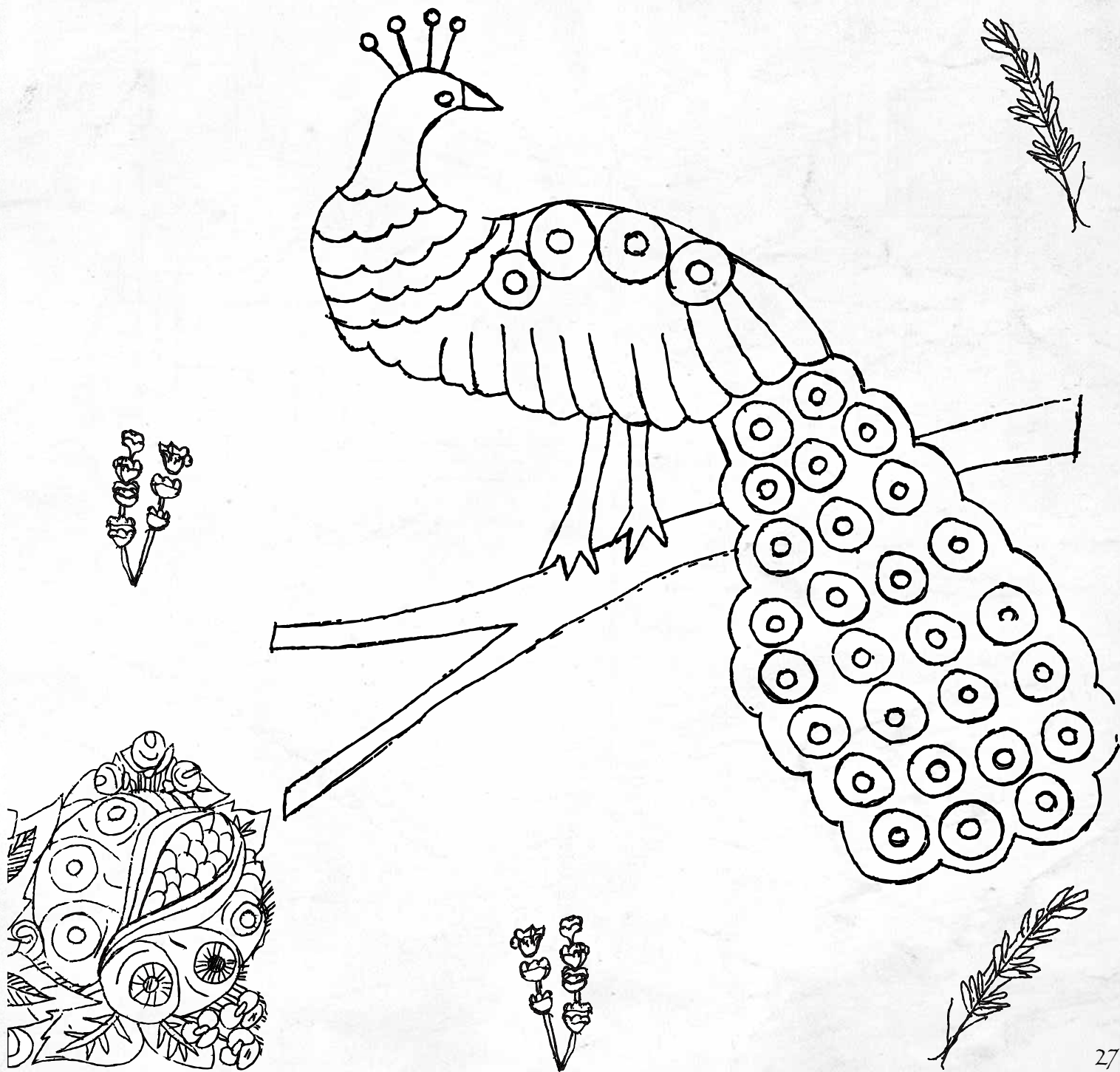
TVEZANJE – tvezalo se na raljcama po ispisanom uzorku, rezale su se niti i rukom obšivali rubovi, mjesta gdje su niti odrezane ponovo su se spletale s koncem kako se ne bi dalje samo paralo.

NAPRAVLJANJE – na tkalačkom stanu po ispisanom uzorku ili po već postojećoj nošnji.

ŠUPLJIKANJE – na tkalačkom stanu

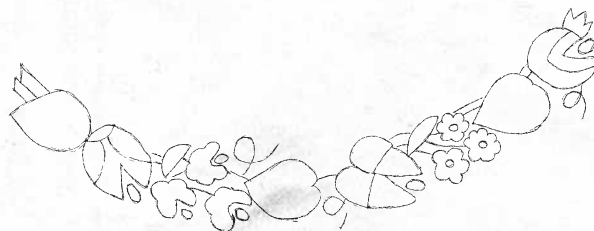
Izvor: Wikimedia Commons

IMPRESSUM

Nakladnik: Interpretacijski centar baštine Banovine
Za nakladnika: Martina Mladenović, dipl.nov./dipl.muz.
Tekst: Martina Mladenović, dipl.muz./dipl.nov., prema knjizi
Katrice Gašljević Tomić "Selo i župa Viduševac", Ibis grafika, 2010.
Fotografije: Kulturno umjetnička udruga „Viduševac“,
Radio Televizija Banovina, Kulturno umjetničko društvo „Novo Čiče“,
Stipo Duvnjak
Ilustracije i priprema za tisak: Zdenko Marenčić
Grafičko oblikovanje: Zdenko Marenčić i Martina Mladenović
Tisak: Polygraf, Sisak
Naklada: 60
www.icbb.hr, info@icbb.hr, FB Interpretacijski centar baštine Banovine
Petrinja, 2020.

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u
Zagrebu pod brojem 000967057
ISBN 978-953-59622-5-0

HVALA HVALA HVALA
Sisačko-moslavačka županija

Grad Glina

Katica Gašljević Tomić

KUU „Viduševac“

Slavica i Slavko Crnković

Jaga Crnković

Slavica Kežman

Stipo Duvnjak i KUD „Novo Čiče“

Radio Televizija Banovina

Od najmanjih nogu, od najranijega djetinjstva djeca uče od svojih roditelja i bližnjih. Upravo stoga ne čudi ideja autorice ove bojanke, ravnateljice Interpretacijskog centra baštine Banovine, da joj cilj bude najmlađi uzrast. Potaknuta aktivnostima i znanjem članova Kulturno-umjetničke udruge "Viduševac" pronašla je način za približavanje djeci. Ljubav se osjeća u srcu i stiče od malena. Ljubav prema bližnjima kao i ljubav prema okruženju u kojem živimo. Ova bojanke pokazuje da nije bilo teško pronaći prave simbole identiteta Banovine. Zato uživajmo s djecom bojeći pauna, rubaču ili zastor, paculjicu, pojas ili švabicu. Ako djecu odmalena naučimo već te nazive i motive s ručnoga rada, ako ih zavole i češće se s njima susreću, neće ih izbjegavati, nego voljeti i cijeniti.

Zato uživajmo u bojanke i odabranim motivima. Učimo ih zajedno s djecom pričajući im o večerima kad su se svi ti vezovi vezli, o pričama koje su se pritom pričale, o bakama i djedovima, o vjerovanjima, o bajkama i vilama, o životu i igrama našeg djetinjstva, da njihovo bude što sretnije.